

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาของปัญหา

กรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทยที่มีอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็วมากแห่งหนึ่งในโลก ตลอดช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางความเจริญ และการบริหารราชการมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ผลจากการศึกษาที่พบว่ากรุงเทพฯ และ เขตปริมณฑล และมีแนวโน้มจะรักษาความเป็นเอกราชเช่นนี้ต่อไป โดยมีการขยายตัวของประชากรเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเพิ่มขึ้นของประชากรในกรุงเทพมหานคร ระยะ 5 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ.2533 - 2537) จำนวนประชากรในเขตกรุงเทพฯ มีการขยายตัวประมาณร้อยละ 1.1 ต่อปี โดยมีการเพิ่มขึ้นในส่วนของวัยแรงงานร้อยละ 9.2 ต่อปี¹ ซึ่งส่วนมากจะมาจากนอกเขตกรุงเทพฯ อพยพเข้ามาประกอบ อาชีพ พักอาศัย อยู่ในกรุงเทพฯ ปริมณฑล และจังหวัดใกล้เคียง ในภาพรวม เราจะสังเกตได้ว่า เมื่อประชากรในภาคชนบทลี้ภัยไหลเข้ามาสู่เมือง จึงทำให้เกิดภาวะการสร้างความรวดเร็ว สิ่งก่อสร้าง เพื่อรองรับการเติบโตดังกล่าว ในแนวตั้ง (Vertical) จะมีการสร้างอาคารสูง จนกระทั่งปี พ.ศ.2537 มีอาคารชุด และ แฟลตเพิ่มขึ้นถึง 46,629 โครงการ การขยายตัวในแนวราบ (Horizontal) มีการก่อสร้างหมู่บ้าน บ้านเดี่ยว บ้านแฝด ฯลฯ เพิ่มขึ้นถึง 43,055 หลัง² และยังมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวออกไปตามชานเมืองเพิ่มมากขึ้นอีกต่อไปเป็นไปได้ว่ากรุงเทพมหานครจะมีขนาดใหญ่ขึ้นต่อเนื่องจากกลางเมืองขยายไป ติดต่อกับเขตปริมณฑลโดยไม่มีชนบทคั่น เป็นลักษณะที่เรียกว่า 'ภูมิภาคมหานคร' Metropolitan Regions (Breese,Gerald,1969)

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากความหนาแน่นของประชากรมีอยู่ด้วยกันหลายประการ ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาด้านคุณภาพชีวิต ปัญหาการจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาอื่นๆ ปัญหาใกล้ตัวประชาชนอีกปัญหานึงก็คือ ปัญหาเรื่องสวัสดิภาพและความปลอดภัยของ ประชาชน ปัญหาด้านสวัสดิภาพ และปลอดภัย นั้นได้ก่อให้เกิดความสูญเสีย ในปีหนึ่ง ๆ มากมายทั้งในด้านทรัพย์สิน ชีวิต ร่างกายของประชาชน แล้วยังรวมไปถึงความสงบสุขของสังคมโดยส่วนรวมด้วย รัฐบาลจะต้องสูญเสียเงินงบประมาณมากมายเพื่อแก้ไขปัญหา แทนที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ ด้วยตระหนักถึงความ

¹ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (TDRI) , สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร,รายงานผลการศึกษาเพื่อกำหนดกรอบวางแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 4, 2534

² สื่อธุรกิจ.คมนาคม - อุตสาหกรรม หน้า 11 , 21 ส.ค.2538

สำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้ระบุไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 5 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ฉบับที่ 7) ในส่วนของกรมตำรวจ ผู้ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องก็ได้ระบุไว้ในแผนกรมตำรวจแม่บท ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535-2539) ในประการที่ 1 และประการที่ 4 (ในส่วนของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน) ว่าด้วยเรื่องแผนการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการลดสถิติอาชญากรรม เพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม³

อาชญากรรมจึงเป็นปัญหาหนึ่งของสังคมเมืองที่นับวันจะมีตัวเลขของสถิติคดีเพิ่มสูงขึ้น และยังมีความซับซ้อนมากขึ้น ปัญหาอาชญากรรมนี้พบว่า แม้แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีความมั่งคั่ง มั่นคงทางเศรษฐกิจ ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาอาชญากรรมได้โดยเด็ดขาด เพราะอาชญากรรมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมาเป็นเวลานานแล้ว บางครั้งอาชญากรรมที่เกิดค่อนข้างจะรุนแรง และมีวิวัฒนาการ จนได้มีแนวความคิดที่จะลดสถิติอาชญากรรมด้วยการป้องกันอยู่ 2 ประการ เกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรม คือ ประการแรก ต้องแก้ไขความบกพร่องของสภาพแวดล้อม (ในที่นี้หมายถึงสิ่งใดก็ตามที่อยู่รอบ ๆ มนุษย์) อาทิ เช่น สลัม ความยากจน สภาพสังคม ฯลฯ ประการที่สอง คือ การส่งเสริมให้คนมีในสังคมมีความมั่นคง ทำให้ประชากรส่วนมากมีคุณภาพชีวิตที่ดี ประสบผลสำเร็จในชีวิต ได้แก่ การมีงานทำ มีรายได้เพียงพอสำหรับตนเอง และครอบครัว ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้จะแตกต่างจากในอดีต ดังนั้นปัจจุบัน จึงมีความคิดใหม่ในสหรัฐอเมริกาว่าการที่จะควบคุมอาชญากรรมให้ได้ผลดีนั้นควรจะเน้นในเรื่องของการลดโอกาสในการกระทำความผิด พร้อมกับการสร้างความพร้อม และ ขอความร่วมมือจากประชาชน⁴ และ เป็นที่ยอมรับกันในศาสตร์ของอาชญาวิทยาว่าการที่จะควบคุม อาชญากรรมให้ได้ดีนั้น ควรมุ่งเน้นที่การป้องกันมากกว่าการปราบปราม

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันได้มีความคิดที่จะควบคุมอาชญากรรมให้มาก ปราบปรามให้น้อย แต่อาชญากรรมที่เกิดขึ้นมีหลายประเภท และต่างสาเหตุ อาชญากรรมอาจจำแนกออกได้หลายลักษณะตามแต่เกณฑ์ที่จะกำหนดขึ้น ดังนี้

- 1.อาชญากรรมปราศจากผู้เสียหาย เช่น ความผิดเกี่ยวกับการพนัน การค้าประเวณี
- 2.อาชญากรรมคอปทชาว เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง

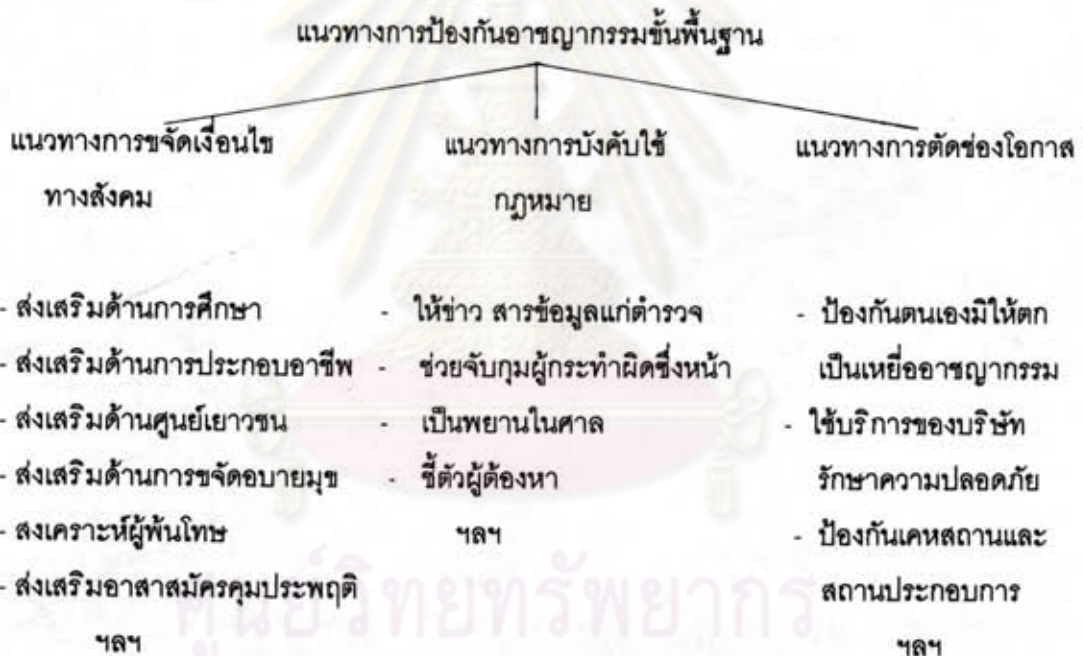
³ กองวิชาการ,กรมตำรวจ รายงานประจำปี 2535 , กรุงเทพฯ 2535

⁴ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ปัญหาสังคมที่มีผลต่อความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของชาวกรุงเทพมหานคร, เล่ม 2,กรุงเทพฯ,2526 หน้า 358-359

- 3. อาชญากรรมองค์กร เช่น แก๊งค์ค้ายาเสพติด กลุ่มค้ายาของเถื่อน
- 4. อาชญากรรมพิเศษ เช่น คดีเกี่ยวกับเศรษฐกิจและการพาณิชย์ การก่อการร้าย
- 5. อาชญากรรมพื้นฐาน เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้าย ร่างกาย
ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น

นอกจากนี้ อาชญากรรมพื้นฐานอาจแยกพิจารณาได้เป็น 2 ชนิด คือ อาชญากรรมพื้นฐานที่ใช้กำลังรุนแรง และที่ไม่ใช้กำลังรุนแรง

ประเภทของอาชญากรรมทั้ง 5 ประเภทนี้ ล้วนมีสาเหตุที่เกิดและวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดแตกต่างกัน สำหรับอาชญากรรมในประเภทที่ 5 คือ อาชญากรรมพื้นฐาน มีแนวทางในการป้องกันดังนี้



การพิจารณาแนวทางการตัดช่องโอกาส หรือ การป้องกันตนเองจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ นั้นคือการพิจารณาการจัดสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ บุคคล ที่เป็นลักษณะกายภาพ เช่น การจัดที่อยู่อาศัย อาคารสถานที่ และอุปกรณ์เครื่องมือระบบรักษาความปลอดภัยต่าง ๆ ตลอดจน การวางผังเมืองและชุมชนในลักษณะที่เป็นการลดช่องโอกาสในการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม⁵

⁵ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์: การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม : หลักทฤษฎี และมาตรการ, กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2526 หน้า 5-6

ฉะนั้น การจัดรูปแบบของผังเมืองหรือผังชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยอยู่ นอกเหนือจากที่จะเป็นการวางผังเมืองเพื่อให้ เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และความสะดวก ฯลฯ แล้ว รูปแบบของเมืองโดยเฉพาะรูปแบบของชุมชนน่าจะมีอิทธิพลต่อวิถีทางดำเนินชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะพฤติกรรมของอาชญากร ซึ่งต้องอาศัยช่องโอกาสในสภาพแวดล้อมอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ มักจะพบเสมอว่ามีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการละเมิดกฎหมายของอาชญากรปรากฏอยู่โดยทั่วไป

ตัวอย่างเช่น สถานบริการอยู่แทรกในพื้นที่พักอาศัย อาคารร้านค้าปลูกสร้างอยู่ในย่านที่อยู่อาศัยจนยากต่อการควบคุมพื้นที่ เส้นทางเข้า-ออก ที่พักอาศัยที่คับแคบและแออัดง่ายต่อการฉวยโอกาส ประทุษร้ายต่อร่างกายและทรัพย์สินเพราะมีช่องทางหลบหนีได้หลายทาง รูปแบบชุมชนที่หนาแน่นก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมเป็นต้น จากตัวอย่างที่ได้หยิบยกมานี้ ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น สามารถส่งผลย้อนกลับมาในรูปของอาชญากรรมได้ นับเป็นจุดบกพร่องอย่างหนึ่งที่ต้องทำการศึกษาและวางแผนป้องกันต่อไป

จากการวิจัยของ ร.ต.ท.ญาณพลฯ พบว่า อาชญากรรมจะเพิ่มขึ้นตามความหนาแน่นของประชากรที่สูงขึ้นและอาชญากรรมในเขตเมืองจะสูงกว่าแถบชานเมือง⁶ นั้นได้ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเมืองกับปัญหาอาชญากรรมนั้นจะแปรผันตามกัน เมื่อสภาพความเป็นเมืองนำไปเปรียบเทียบกับชนบทแล้วสถิติอาชญากรรมนั้นเกิดขึ้นสูงกว่า กรุงเทพฯมีการขยายตัว มีความเป็นเมืองมากขึ้น ปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ย่อมมีสถิติคดีที่สูงขึ้นตามไปด้วย และ พบว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองนั้นมีผลต่อการเกิดอาชญากรรมทุกประเภท ทั้งในจำนวน และ ความถี่ของการเกิดคดี และ สำหรับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่พักอาศัยในชุมชนเมืองจะมีการเกิดคดีอาชญากรรมแตกต่างกันไปตามความหนาแน่น และลักษณะของประชากรในพื้นที่ รวมถึง ลักษณะการใช้ที่ดินในเมือง ที่ทำให้อาชญากรอาศัยช่องโอกาสในการกระทำความผิด และโอกาสที่มากน้อย แตกต่างกันไป⁷ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพในเมืองในลักษณะใดบ้าง ที่เอื้ออำนวยให้สถิติคดีอาชญากรรมเพิ่มสูงขึ้น หรือ เปิดโอกาสให้อาชญากรกระทำความผิดได้โดยง่าย

⁶ ญาณพล ยั่งยืน: การศึกษาทางด้านนิเวศวิทยาเพื่อวางแผนในการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานคร(ฝั่งพระนคร) ,วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาฯ,2524 หน้า 207-209

⁷ เจียมจิต ดวงอุไร: การศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ กับการเกิดคดีอาชญากรรม วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาฯ,2532 หน้า 238-239

ชุมชนเมืองอย่าง กรุงเทพฯ เปลี่ยนไปทั้งรูปแบบของการปลูกสร้างทางวัตถุ พร้อม ๆ กับ วิถีชีวิตของชาวเมืองที่เปลี่ยนไป ขณะเดียวกันสถิติอาชญากรรมก็เพิ่มสูงตามไปด้วย โดยเฉพาะแล้วอาชญากรรมในเมืองจะเกิดในแต่ละแห่ง กระจายโดยทั่วไป ผู้วิจัยได้สุ่มเลือกพื้นที่ศึกษาโดยใช้เขต รับผิดชอบมา 1 สถานีตำรวจที่มีสถิติคดีที่เกิดขึ้นเฉลี่ยแล้วสูงมาก เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง (กรุงเทพมหานคร) คือ เขตสถานีตำรวจนครบาลพญาไท ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 7.35 ตร.กม. ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาสภาพทางกายภาพในเขตเมืองที่เอื้ออำนวยให้เกิดคดีอาชญากรรม ในเขตพื้นที่ดังกล่าว

คำว่า 'สภาพแวดล้อมทางกายภาพ' (Physical Environment) แม้จะมีความหมายครอบคลุมกว้างแต่ในที่นี้จะหมายถึงสภาพแวดล้อมรอบบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดอาชญากรรมพิจารณาเฉพาะสภาพแวดล้อมที่เป็นกายภาพ โดยเฉพาะรูปแบบของผังชุมชน การใช้พื้นที่ ผลการศึกษาที่ได้เพื่อนำมา ใช้ประโยชน์ในการลดช่องโอกาสของการเกิดสถิติคดีอาชญากรรม โดยการควบคุม และออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพ , สภาพเมือง (Urban Design) ให้มีความสมบูรณ์ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ง่ายต่อการควบคุมสถิติอาชญากรรม ลดช่องโอกาสของอาชญากรให้เหลือโอกาสน้อยที่สุดที่จะประกอบอาชญากรรม การศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้มองอาชญากรรมในลักษณะที่เป็นผลของปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งต้องแก้ไข แต่มองอาชญากรรมในลักษณะของพฤติกรรมที่ต้องป้องกัน

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาถึงลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในเขตพื้นที่ศึกษาว่ามีลักษณะใดที่มีนัยเอื้ออำนวยหรือเปิดช่องโอกาส ให้เกิดคดีอาชญากรรม ประเภทใด อย่างไร

2.2 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพื่อป้องกันการเกิดอาชญากรรมในเขตเมือง

2.3 เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาเป็นปรับใช้ในการวางแผนป้องกันอาชญากรรมในเขตเมือง

3 สมมติฐาน

สมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ คือ ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีบทบาทในการเอื้ออำนวย หรือ เปิดช่องโอกาส ให้เกิดคดีอาชญากรรม โดยที่ สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเกิดประเภทของ คดีอาชญากรรม และสถิติคดีที่แตกต่างกัน

4. ขอบเขตของการศึกษา

4.1 ประเภทของคดีอาชญากรรม ในการศึกษาครั้งนี้ ไม่ได้มองอาชญากรรมในลักษณะที่เป็นผลของ ปัจจัยอื่นที่จะต้องแก้ไข เช่น ผลจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ แต่เพียงอย่างเดียว แต่จะเป็นการมอง อาชญากรรมในลักษณะของพฤติกรรมที่ต้องป้องกัน โดยมุ่งที่จะศึกษาและบ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับสถิติอาชญากรรม โดยเฉพาะคดีอาชญากรรมพื้นฐาน เช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์ คดีเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย คดียาเสพติด ที่สามารถส่งผลให้เกิดคดีในรูปแบบอื่นได้ ไม่ใช่เกิดจากอาชญากรรมที่มีเบื้องหลัง หรือ มีเงื่อนไขซับซ้อนเกี่ยวโยงในความสัมพันธ์ของคู่กรณี หรือ อาชญากรรมประเภทอื่นๆ

4.2 การเลือกพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะเลือกพื้นที่หนึ่งที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เนื่องจากประเทศไทยกำลังพัฒนา เป็นไปในรูปแบบของสังคมเมืองมากขึ้นที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนก็คือในเขตกรุงเทพมหานคร ได้เลือกเขตสถานีตำรวจนครบาลพญาไท ด้วยพิจารณาแล้ว เห็นว่ามีความเหมาะสมสามารถแยกแยะประเภทของการใช้พื้นที่และการปลูกสร้างอาคารได้อย่างชัดเจนมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าวหลายประเภท และมีสถิติการเกิดอาชญากรรมสูง ฉะนั้นในเขตพื้นที่ศึกษา จะมีลักษณะเฉพาะที่สามารถเป็นตัวแทนของชุมชนเมืองกรุงเทพฯ ได้ในบางส่วนซึ่งอาจจะไม่ใช่ทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางกายภาพในแต่ละแห่งจะแตกต่างกัน

5. วิธีการศึกษา

การพิสูจน์สมมุติฐานได้ใช้วิธีการสำรวจองค์ประกอบทางกายภาพในพื้นที่ในลักษณะการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical study) จากภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ และการเดินสำรวจ โดยแบ่งพื้นที่เป็นเขตย่อย (Zone) ต่อจากนั้นจึงนำผลที่ได้มาสร้างสหสัมพันธ์ (Correlation) กับการเกิดคดีอาชญากรรม เพื่อระบุระดับความรุนแรงขององค์ประกอบกายภาพต่อคดีอาชญากรรม และนำมาซึ่งประเด็นการปรับปรุงต่อไป

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงความสำคัญและวางแนวทางของการปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อลดการเกิดอาชญากรรม และนำไปประกอบกับวิธีการอื่น ๆ เพื่อใช้ในการป้องกันอาชญากรรม

6.2 ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของแต่ละลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับการเกิดคดี อาชญากรรม

6.3 นำผลที่ได้จากการศึกษาไปประกอบการพิจารณาวางแผน ออกแบบเมืองหรือชุมชน